

VÝVOJ ČESKOSLOVENSKEJ ARMÁDY PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE, VZNIK A VÝVOJ ARMÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Dr. Imrich PURDEK

ÚVOD

Výsledkom mníchovského diktátu v réžii Adolfa Hitlera bolo násilné pripojenie pohraničných území Československa k nacistickému Nemecku, následne jeho rozbitie na Protektorát Čechy a Morava a vytvorenie samostatného slovenského štátu. Druhá svetová vojna rozpútaná Hitlerom, do ktorej bolo postupne zapojených okolo 70 štátov sveta, predstavovala dejinný fenomén, ktorý v ľudskej pamäti zanechal tú najsilnejšiu skúsenosť. Československí vojaci, ktorí bojovali v jednotkách víťazných mocností, v 1. československej armáde na Slovensku, v partizánskych jednotkách, ako aj v zahraničnom protifašistickom hnutí odporu, bojovali za porážku nacistického Nemecka a za obnovenie Československej republiky.

V záverečnej fáze 2. svetovej vojny boli československými predstaviteľmi prijímané rozhodnutia súvisiace so zabezpečovaním obrany a bezpečnosti obnoveného Československa. Na tento účel boli vypracované a realizované koncepcie a plány na vytvorenie československej brannej moci, ktorej súčasťou bola československá armáda.

Hlavným obsahom odbornej state je najmä povojnová obnova Československej armády, vývoj a činnosť Československej ľudovej armády od februára 1948 až do novembra 1989, ako aj jej vývoj v nových demokratických podmienkach až do zániku Československej federatívnej republiky (31. 12. 1992). Významnú časť uvedeneho materiálu tvorí vznik a vývoj Armády Slovenskej republiky a Ozbrojených síl Slovenskej republiky od roku 1993 až po súčasnosť.

1 VÝVOJ ČESKOSLOVENSKEJ ARMÁDY PO 2. SVETOVEJ VOJNE

(Obnova, vývoj a činnosť československej armády na Slovensku do roku 1992)

1. 1 Povojnová reorganizácia československej armády a vytvorenie jej prvej mierovej organizácie (25. 5. 1945 – 1. 10. 1947)

Dňa 8. mája 1945 bola ukončená 2. svetová vojna na európskom kontinente a týmto dňom bolo oficiálne obnovené Československo v hraniciach predmníchovskej republiky, tzn. z augusta 1938 s tým, že Podkarpatská Rus bola odstúpená Sovietskemu zväzu (ďalej len „ZSSR“).

Do Československa sa postupne vracali československí vojaci, ktorí bojovali proti nacizmu na všetkých frontoch druhej svetovej vojny. Základné východiská a ciele budovania novej československej (ďalej len „čs.“) armády stanovil program prvej povojnovej vlády Československej republiky, vyhlásený 5. apríla 1945 v Košiciach. Zdôrazňovalo sa v ňom, že základom armády budú zložky branných síl na-

POZNÁMKY

ších národov, ktoré aktívne bojujú so zbraňou v ruke doma i za hranicami (1. čs. armádny zbor v ZSSR, naši letci, čs. obrnená brigáda vo Francúzsku, slovenskí a českí partizáni, povstalecké vojská na Slovensku). Okolo tohto základu, najmä okolo čs. armádneho zboru v ZSSR, sa tvorila branná moc. Dňa 25. mája 1945 bola schválená tzv. Dočasná organizácia čs. brannej moci (tento pojem sa používal podľa branneho zákona z 19. 3. 1920), podľa ktorej došlo k vytvoreniu organizačnej štruktúry čs. armády. Podľa uvedeného dokumentu bolo územie Československa rozdelené na 4 oblasti, v ktorých postupne vzniklo 16 peších divízií, ktoré doplňoval tankový zbor (veliteľstvo v Moravskej Třebovej) a delostrelecká divízia.

Jednotlivé veliteľstvá oblastí boli umiestnené:

- I. oblasť – Praha,
- II. oblasť – Tábor,
- III. oblasť – Brno,
- IV. oblasť – Bratislava.

Predpokladalo sa, že v prípade brannej pohotovosti štátu na základe týchto oblastí budú vytvorené veliteľstvá armád.

Jednotlivým oblastiam boli podriadené dva zbory (veliteľstvá zborov: I. – Praha, II. – Hradec Králové, III. – Plzeň, IV. – Tábor, V. – Brno, VI. – Olomouc, VII. – Trenčín, VIII. – Banská Bystrica) a každý z týchto zborov bol zložený z dvoch divízií.

Vytvorením IV. oblasti v Bratislave boli zrušené oblastné veliteľstvá, východné so sídlom v Košiciach a západné so sídlom v Nitre, ktoré boli zriadené 12. apríla 1945. Ich hlavnou úlohou bolo obnoviť v čo najkratšom čase celý systém vojenskej správy a intenzívne vykonávať na oslobodenom území vojenskú mobilizáciu pre doplňovanie bojujúcich čs. jednotiek.

Nová, resp. dočasná organizácia vojsk bola vykonávaná na základe skúseností z predchádzajúceho obdobia a bolo vyhodnotené, že nebezpečenstvo ohrozenia štátnej suverenity sa očakávalo najmä zo strany Nemecka. Na základe tohto zhodnotenia boli rozmiestnené na teritóriu Čiech a Moravy 3/4 zväzkov a 1/4 na Slovensku. Na zabezpečenie obrany republiky z pohľadu ľudského potenciálu bolo potrebných (bez letectva) približne 210 000 vojakov.

Za veľmi krátky čas bola k 1. októbru 1945 prijatá tzv. zdokonalená organizácia čs. brannej moci. Zmena spočívala len na taktickom stupni velenia. Zo 16 vševojskových divízií boli 4 reorganizované na rýchle divízie a ďalšie 2 na motorizované. Na Slovensku v podriadenosti IV. oblasti – Bratislava nastala zmena len v VII. zbore Trenčín, keď v jeho podriadenosti 4. divízia bola reorganizovaná na rýchlu divíziu.

Mobilné zväzky boli dislokované vo vnútrozemí a po obvode hraníc sa nachádzali pešie divízie, z ktorých sa výhľadovo plánovalo časť reorganizovať na horské zväzky. V roku 1946 sa od tohto zámeru ustúpilo.

K 31. decembru 1945 bol ukončený stav brannej pohotovosti štátu.

V priebehu roka 1946 došlo len k čiastočnej zmene v dislokácii vojsk, a to k presunutiu niektorých zborov bližšie k nemeckým hraniciam. Veliteľstvo I. zboru bolo presunuté z Prahy do Litoměříc a veliteľstvo IV. zboru z Tábora do Českých Budějovic.

Obrázok 1: Stíhacie lietadlá Lavočkin La-7 Leteckého pluku 1 „Zvolenského“ (bývalý 1. čs. stíhací letecký pluk v ZSSR) 4. leteckej divízie (bývalá 1. čs. zmiešaná letecká divízia v ZSSR) zoradené na Letisku Tri Duby (Sliač) pred slávnostným vyznamenaním príslušníkov pluku (28. júna 1946)

V roku 1947 na základe situácie, ktorá vznikla z príliš vysokých tabuľkových mierových počtov došlo k určitej reorganizácii a k 1. októbru 1947 bola prijatá mierová organizácia čs. brannej moci. Podľa tejto štruktúry došlo k podstatnému zníženiu plánovaných počtov na 155 000 osôb. Boli zrušené dve veliteľstvá zborov (IV. v Českých Budějoviciach a VI. v Olomouci). V súvislosti s uvedenou reorganizáciou bola súbežne spracovaná aj vojnová organizácia. Na území Slovenska bola zachovaná IV. oblasť s prečíslovanými armádnymi zbormi (ďalej len „az“) – VII. az na V. az a VIII. az na VI. az. Súčasne bolo zrušené veliteľstvo letectva oblasti a nahradené veliteľstvom IV. leteckého zboru.

1. 2 Výstavba československej armády po februárovom prevrate 1948

Výrazné zmeny v čs. armáde nastali v súvislosti s politickými zmenami po 25. februári 1948. Najskôr sa uskutočnila tzv. očista veliteľského zboru a to tak, že do konca roka 1952 muselo čs. armádu opustiť 53 % dôstojníkov a na rozhodujúce funkcie boli dosadení vojaci z povolania, ktorí boli oddaní novému režimu.

POZNÁMKY

Uvedené politické zmeny sa odrazili aj vo výstavbe pozemného vojska. V rokoch 1948 – 1949 boli riešené už spomínané personálne otázky, ktoré mali taktiež dopad na jeho organizačnú štruktúru. Začiatkom roka 1950 bola prijatá koncepcia, ktorá sa diametrálne líšila od existujúcej – prejsť na organizačný model Sovietskej armády.

Prvá etapa zmien v čs. armáde začala 25. februára 1948. Pokračovala najmä tým, že dochádzalo k znižovaniu koncentrácie vojsk na Slovensku a k ich čiastočnej re-dislokácii do Čiech, do blízkosti československo-nemeckých hraníc. V priebehu roka 1949 prebiehali organizačné a dislokačné zmeny vojsk na novú organizačnú štruktúru. Na Slovensku bola dňa 15. apríla 1949 zrušená 4. rýchla divízia s veliteľstvom v Žiline (personálom a materiálom boli posilnené útvary v Čechách a na Morave) a 1. mája 1949 bolo zrušené aj veliteľstvo V. az v Trenčíne. V organizačnej štruktúre armády po 1. októbri 1949 bola zachovaná 4. oblasť s jednotkami: 9. pešia divízia (ďalej len „pd“), 10. pd, 4. spojovací pluk (ďalej len „spojp“), 153. a 189. protiletadlový delostrelecký oddiel (ďalej len „pldo“), 7. a 8. delostrelecká brigáda (ďalej len „db“), 4. ženijný pluk (ďalej len „žp“), 12. a 18. ženijný prápor (ďalej len „žpr“), 7. a 8. automobilový prápor (ďalej len „apr“) a vojenské školstvo na prípravu nového veliteľského zboru. Reorganizáciou orgánov územnej vojenskej správy boli zriadené okresné vojenské veliteľstvá a krajské vojenské veliteľstvá namiesto doplnovacích okresných veliteľstiev.

Kvalitatívne nová situácia nastala v organizačnom členení pozemného vojska v období roka 1950. Najvyššie štátne a stranícke orgány začiatkom roka 1950 rozhodli, že výstavba, organizačná štruktúra a dislokácia čs. armády sa plne prispôbia novým politickým podmienkam – armáda bude budovaná podľa vzoru Sovietskej armády. Uvedená zásadná reorganizácia bola plánovaná na tri etapy v časových obdobiach rokov 1950 – 1952. V týchto etapách sa plánovalo, že zmeny v mierovej organizačnej štruktúre prebehnú v rokoch 1950 – 1951 a zosúladenie vojnovkej organizácie čs. armády v roku 1950. Pod vplyvom zhoršenej medzinárodnej situácie (vojna v Kórei) a hrozby vypuknutia svetovej vojny v rokoch 1952 – 1954, boli uvedené plánované reorganizačné zmeny urýchlené a väčšia časť opatrení bola realizovaná už v roku 1950.

20. septembra 1950 došlo k zásadnej zmene v mierovej organizácii armády. Boli zrušené veliteľstvá oblastí (vrátane veliteľstva 4. oblasti – Bratislava) a zároveň boli vytvorené dva vojenské okruhy: 1. vojenský okruh (ďalej len „VO“) s veliteľstvom v Prahe a 2. VO s veliteľstvom v Trenčíne (z teritoriálneho hľadiska, podľa vtedajšieho členenia, zahŕňal kraje na Slovensku a Morave – okrem Jihlavského kraja).

Každé veliteľstvo malo v podriadenosti dva armádne zbory (každý mal 3 zväzky – 2 pešie divízie a 1 rýchlu divíziu). Veliteľstvo 2. VO malo v podriadenosti I. zbor s veliteľstvom v Banskej Bystrici (veliteľstvo 9. pd bolo v Trnave, veliteľstvo 10. pd bolo v Košiciach a veliteľstvo I. zboru bolo premiestnené z Karlových Varov do Banskej Bystrice v septembri 1950). Na Morave a v Sliezsku boli dislokované zväzky

IV. zboru s veliteľstvom v Brne. Zväzky 1. VO boli na plných počtoch a zväzky 2. VO predstavovali divízie na znížených alebo rámcových počtoch.

Vykonaná reorganizácia mala za cieľ, okrem zosúladenia s organizáciou Sovietskej armády, najmä dosiahnutie rovnorodosti v zložení vojenských okruhov a armádnych zborov, čím sa vytvoril predpoklad na uľahčenie velenia pozemnému vojsku.

Výsledkom reorganizácie čs. armády ku koncu roka 1950 bolo vytvorenie operačnej zostavy vojsk, ktorá sa až do roku 1958 takmer nezmenila. Zhoršujúce sa medzinárodné napätie v prvej polovici 50. rokoch malo za následok podstatné zvýšenie počtov čs. armády. Tento stav dosiahol takmer 300 000 osôb, čo znamenalo najvyššiu úroveň tabuľkových počtov v rámci celej existencie čs. armády od roku 1918 do roku 1992.

Februárový prevrat 1948 prakticky vyriešil aj smerovanie v prezbrojovaní čs. armády, a to jednoznačne na orientáciu na ZSSR. Čs. armáda začala postupne vyradovať zo svojej organizačnej štruktúry britské, americké, ako aj nemecké tanky a lietadlá a začala sa orientovať na výzbroj vyrábanú v ZSSR, na zbrane, obrnené automobily, ako aj dopravné prostriedky. Napríklad ak pozemné vojsko používalo do polovice 50. rokov techniku, ktorá bola vyrobená v priebehu 2. svetovej vojny, potom v letectve došlo k významnej modernizácii. Do letectva čs. armády boli v tomto období zavedené bitevné lietadlá Iljušin Il-10, prúdové stíhačky Jakovlev Jak-17, Jakovlev Jak-23, MIG-15 a MIG-17 a prúdový bombardér Iljušin Il-28.

Názov Československá armáda bol zmenený a od júna 1954 sa začal používať názov Československá ľudová armáda (ďalej len „ČSLA“).

Významným medzníkom vo výstavbe ČSLA bol 14. máj 1955, keď Československo vstúpilo do Varšavskej zmluvy (ďalej len „VZ“). Týmto bola zmluvne zakotvená vzájomná a veľmi úzka vojenská spolupráca so Sovietskou armádou.

Obrázok 2: Automobilové učilište Nitra. Nástup nových frekventantov do učilišta v septembri 1956

Zmeny vo vnútornej organizácii čs. armády vykonané koncom roka 1950 nastali až začiatkom druhej polovice 50. rokov. Tieto zmeny boli vyvolané nutnosťou prechodu ČSLA na iné členenie vojnovnej armády. Boli vytvorené podmienky na prechod k vševojskovým zväzkom, ktoré sa skladali zo streleckých a mechanizovaných divízií. Po vykonaných re-

POZNÁMKY

organizačných zmenách tvorilo mierovú armádu takmer 210 000 osôb a 14 divízií, z ktorých 4 boli mechanizované a 2 tankové.

Ďalšia významná reorganizácia armády bola vykonaná v roku 1958. Zo súčasných dvoch vojenských okruhov bol 1. VO zrušený a na jeho základe boli vytvorené vševojskové zväzy (armády). Došlo k zníženiu plánovaných mierových počtov na 180 000 osôb a pozemné vojsko tvorilo 11 vševojskových divízií, z ktorých 3 boli tankové.

K 1. októbru 1958 bola organizačná štruktúra čs. armády nasledovaná:

1. armáda – veliteľstvo v Prahe

- 1. tanková divízia (ďalej len „td“), 13. td,
- 19. motostrelecká divízia (ďalej len „msd“), 20. msd.

4. armáda – veliteľstvo v Táboře

- 9. td,
- 2. msd, 15. msd, 4. msd.

2. vojenský okruh – Trenčín

- 3. msd, 14. msd, 18. msd.

Takáto organizačná štruktúra operačného stupňa velenia (2 vševojskové zväzy v západnej časti štátu) pretrvala až do začiatku 90. rokov v podstate s malými zmenami a úpravami.

Obrázok 3: Výcvik príslušníkov ČSLA. Obrnený transportér OT-64 pri prekonávaní vodnej prekážky (1967)

Prvá polovica 60. rokov bola charakteristická tým, že do ČSLA bola zavádzaná raketová technika, čo malo vplyv na jej organizačnú štruktúru a dislokáciu jej zväzkov a útvarov. Pozemné vojsko bolo vyzbrojované operačnými a taktickými raketami, protivzdušná obrana štátu kompletne prešla z klasického delostrelectva na protiletadlové raketové komplety, ktoré s rôznymi druhmi riadených či neriadených striel tvorili základnú výzbroj čs. letectva. Súčasne však bolo zrejmé, že v prípade vojnového konfliktu mali okrem jadrových zbraní svoje nezastupiteľné miesto aj klasické zbrane a zbraňové systémy. Z tohto dôvodu sa vojská cvičili vo vedení bojovej činnosti aj bez použitia zbraní hromadného ničenia.

V 60. rokoch dochádzalo k ďalšej reorganizácii ČSLA, a to predovšetkým vytvorením vojenských okruhov armádneho typu, ktorá vychádzala zo zmeny chápania úlohy operačného stupňa velenia. K 1. septembru 1965 bola vykonaná reorganizácia veliteľstva 1. armády na veliteľstvo Západného vojenského okruhu (ďalej len „ZVO“), veliteľstva 4. armády na veliteľstvo Stredného vojenského okruhu (ďalej len „SVO“) so sídlom v Olomouci a 2. VO na veliteľstvo Východného vojenského okruhu (ďalej len „VVO“) so sídlom v Trenčíne (zahrňovalo teritórium Slovenska a Severomoravského kraja).

1. 3 Intervencia štátov Varšavskej zmluvy a rozmiestnenie sovietskych vojsk na území Československa

Vojenská invázia vojsk piatich štátov VZ začala hodinu pred polnocou 20. augusta 1968. V prvých dňoch vojenskej invázie na územie Československa vpadlo 27 divízií, z toho 12 tankových, 13 motostreleckých a 2 výsadkové, a jedna letecká armáda. Na územie Slovenska bolo v prvých dňoch nasadených 48 055 sovietskych vojakov, 10 372 maďarských vojakov a bulharský pluk s približne 1 000 vojakmi.

V priebehu 21. augusta invázne vojská Sovietskej armády, Maďarskej ľudovej armády, Poľskej ľudovej armády, Ľudovej armády NDR a Bulharskej ľudovej armády obsadili hlavné strategické objekty v celom štáte.

Na základe „Zmluvy medzi vládou Československej socialistickej republiky (ďalej len „ČSSR“) a vládou ZSSR o podmienkach dočasného pobytu sovietskych vojsk“ zo 16. októbra 1968 bolo vytvorené operačné zoskupenie Strednej skupiny vojsk (ďalej len „SSkV“) Sovietskej armády na území ČSSR. Vojenské zoskupenie pozostávajúce približne zo 75 000 vojakov rozmiestnených vo viac ako 30 posádkach v Čechách, na Morave a na Slovensku disponovalo s veľkým množstvom zásob, munície a s 200 lietadlami a vrtuľníkmi. Vytvorená SSKV (veliteľstvo Milovice) pozostávala z 28. armádneho zboru (veliteľstvo Olomouc) s organizačnou štruktúrou 5 divízií pozemného vojska a ďalších raketových, delostreleckých, leteckých zväzkov a útvarov.

Na území Slovenska bola rozmiestnená 30. gardová Irkutsko-Pinská msd s veliteľstvom vo Zvolene, ktorá mala rozhodujúce útvary dislokované v nasledujúcich

POZNÁMKY

mestách: motostrelecké pluky v Jelšave, Komárne a v Ružomberku, tankový pluk na Oremovom Laze (VVP Lešť), tankový prápor v Riečkach (VVP Lešť), delostrelecký pluk v Rožňave a protiletadlový raketový pluk na Oremovom Laze (VVP Lešť). Ďalšie útvary divízie boli v mestách: Štúrovo, Zvolen, Nové Zámky a Rimavská Sobota. Okrem uvedených vojsk bol na letisku Zvolen – Sliac rozmiestnený vrtuľníkový pluk 31. zmiešanej leteckej divízii Milovice.

1. 4 Československá ľudová armáda rokoch 1968 – 1989, východný vojenský okruh

Po invázii vojsk VZ do ČSSR v auguste 1968 bolo nevyhnutné pre vytvorenie SSKV uvoľniť kasárenské a výcvikové priestory v rôznych posádkach v Čechách, na Morave a na Slovensku. Tieto zmeny si vyžiadali mimoriadnu pozornosť v oblasti sociálnej práce najmä s vojakmi z povolania, ale aj s občianskymi pracovníkmi, ktorých sa zmeny dotýkali. Bolo premiestnených 29 000 vojakov (z toho 5 000 vojakov z povolania) a 900 občianskych pracovníkov, súčasne bolo presunutých 1 200 tankov, 700 obrnených transportérov a 1 100 delostreleckých systémov.

Obrázok 4: Dňa 30. októbra 1968 prezident ČSSR arm. gen. Ludvík Svoboda podpisuje Ústavný zákon o čs. federácii (prvý sprava Gustáv Husák)

Začiatkom októbra 1968 boli zahájené presuny vojenských útvarov ČSLA z Čiech a Moravy na Slovensko do podriadenosti VVO.

VVO s veliteľstvom v Trenčíne predstavoval jednu z častí „vojenského rozdelenia republiky“ s teritoriálnou pôsobnosťou na územie Slovenska a Severomoravského kraja. V rámci redislokácie VVO bolo premiestnených 23 vojenských útvarov, 8 útvarov bolo zrušených a 5 bolo prepodriadených mimo okruh. Hlavná pozornosť bola sústredená na vytvorenie dvoch vševojskových divízií a to, na reorganizáciu 14. td s veliteľstvom v Prešove a na premiestnenie 13. td z Mladej (Čechy) do Topolčian s ďalšími útvarmi z Čiech.

Oba zväzky boli na rámcových počtoch. V prípade vojnového stavu vzhľadom na svoje mobilizačné úlohy sa po doplnení zálohami rozvíjala 13. td, ktorá zároveň vytvárala 17. td, a taktiež sa rozvíjala 14. td, ktorá vytvárala 32. msd.

Obrázok 5: Pri príležitosti Dňa ČSLA a 25. výročia Karpatsko-duklianskej operácie prijal 9. októbra 1969 predseda vlády SSR prof. dr. Peter Colotka (tretí sprava) delegáciu vojenskej rady Východného vojenského okruhu, veliteľov a politických pracovníkov tankového zväzku, útvarov a učilíšť na Slovensku, vedenú veliteľom VVO genpor. Samuelom Kodajom (druhý sprava). Spolu s delegáciou prijal predseda vlády SSR aj predstaviteľov sovietskych vojsk v Bratislave na čele s plk. Vitalijom Jakimovom (čelne prvý zľava)

V roku 1969 bola vykonaná rozsiahla reorganizácia ČSLA, vrátane VVO, spojená so znížením jej počtov a rozsiahlou redukciou organizačných štruktúr. Pre VVO uvedená reorganizácia znamenala, že sa zmenil jeho charakter na výcvikový. Pre okruh to znamenalo, že 13. a 14. td sa pre mierový život stali výcvikovými zväzkami so stanovenými mobilizačnými úlohami pre prípadný vojnový stav. Zároveň mal VVO zabezpečiť formovanie a činnosť zväzkov, útvarov, vojenských škôl, skladov, opravárenských a ďalších zariadení, ktoré by pôsobili mimo frontových vojsk na území Slovenska.

VVO v rokoch 1968 – 1989, v podmienkach prítomnosti SSKV, plnil mierové úlohy, ktoré súviseli najmä so zabezpečovaním stálej bojovej a mobilizačnej pohotovosti podriadených zväzkov, útvarov, škôl a zariadení. Riadil a zabezpečoval, cestou podriadených veliteľov a štábov zväzkov, útvarov a zariadení, výcvikové úlohy vo vojskových školách a kurzoch, v ktorých boli pripravovaní najnižší velitelia – poddôstojníci pre motostrelecké a tankové útvary ČSLA. Súčasne boli plnené úlohy spojené s výcvikom posádok (veliteľ tanku, mierič) tankov T-55 a T-72, vodičov tankov T-55 a T-72, vodičov obrnených transportérov a bojových vozidiel pechoty (ďalej len „BVP“), strelcov operátorov BVP-1 pre potreby vševojskových zväzkov ZVO. Súčasťou prípravy bol aj výcvik špecialistov druhov vojsk a služieb, a to delostrelectva

POZNÁMKY

a raketového vojska, vojskovej protivzdušnej obrany, špecialistov ženijného vojska a spojovacieho vojska, ako aj ďalších špecialistov a odborníkov pre potreby ČSLA.

Obrázok 6, 7: Výcvik príslušníkov 6. ženijnej brigády Sereď v riadení plavby pásového samohybného súlodia PSS (GSP-55) a samohybného transportéra PTS-10 v roku 1982

V nadväznosti na prijatie zákona o československej federácii v októbri 1968 sa dňa 1. januára 1969 teritoriálny obvod VVO obmedzil len na územie Slovenska (bolo vyňaté územie Severomoravského kraja z pôvodného teritória VVO). Na území Slovenska v rámci teritoriálnej pôsobnosti VVO na nachádzala podstatná časť školstva ČSLA, ktorú tvorili vysoké vojenské školy, vojenské gymnáziá a vojenské stredné odborné školy. Koncom 60. a na začiatku 70. rokov bola vykonaná reorganizácia vojenského školstva a po zrušení vyšších vojenských učilíšť bola vytvorená sieť vysokých vojenských škôl, ktoré sa síce nachádzali v teritóriu VVO, ale podliehali ministerstvu národnej obrany (ďalej len „MNO“). Išlo o nasledujúce vysoké školy:

- Vysoká vojenská veliteľsko-technická škola v Martine (čestný názov – 1. čs. armádneho zboru v ZSSR), ktorá pripravovala dôstojníkov raketového vojska a delostrelectva, ženijného vojska a technickú a výzbrojnú službu,
- Vysoká vojenská technická škola v Liptovskom Mikuláši (čestný názov – Československo-sovietskeho priateľstva), ktorá pripravovala veliteľské a technické kádre protiletadlového raketového vojska, rádiotechnického vojska a rádiolokačných špecialistov výzbrojnej služby vo veliteľsko-inžinierskych a vojensko-inžinierskych študijných odboroch,
- Vysoká vojenská škola tylového a technického zabezpečenia v Žiline (čestný názov – hrdinu ČSSR Jána Švermu), ktorá pripravovala dôstojníkov pre tylové, ekonomické a finančné služby,
- Vysoká vojenská letecká škola v Košiciach (čestný názov – Slovenského národného povstania), ktorá pripravovala dôstojníkov letectva a lietajúceho personálu vo vojensko-odbornom a vysokoškolskom inžinierskom alebo veliteľsko-inžinierskom odbore; pre skvalitnenie leteckého výcviku bol 1. septembra 1987 vytvorený letecký školský útvar v Piešťanoch,

- Vojenská politická akadémia Klementa Gottwalda, ktorá pripravovala dôstojníkov – politických pracovníkov pre ČSLA.

POZNÁMKY

Obrázok 8, 9: Praktický výcvik poslucháčov Vysokej vojenskej leteckej školy SNP Košice na cvičnom prúdovom lietadle L-39 Albatros v roku 1978 – príprava lietadiel na cvičný let

V rámci reorganizácie vojenského školstva ČSLA patrili do prvej kategórie stredných vojenských škôl vojenské stredné odborné školy VVO, ktorých absolventi získavali stredné všeobecné vzdelanie zakončené maturitou a odborné vzdelanie určitého zamerania.

Ďalšou kategóriou boli vojenské učilišťa, kde v jednoročných a dvojročných dôstojníckych školách boli dôstojníci pripravovaní na základné technické a veliteľské funkcie pre potreby ČSLA. Boli vyradovaní v prvej dôstojníckej hodnosti podporučík.

Do ďalšej kategórie stredných vojenských škôl patrili vojenské gymnáziá. Absolventi získavali stredné všeobecné vzdelanie a základnú vojenskú prípravu zakončenú maturitou s ďalšou prípravou na vysokých vojenských školách a vojenských akadémiách ČSLA. Prípravu praporčikov a dôstojníkov zabezpečovali vojenské stredné odborné školy a vojenské učilišťa v Novom meste nad Váhom, Nitre, Martine, Žiline, Liptovskom Mikuláši, Košiciach a neskôr v Prešove.

1. 5 Československá ľudová armáda a Varšavská zmluva

ČSLA bola súčasťou prvého operačného sledu VZ, čo zákonite vyplývalo z geopolitickej polohy ČSSR. Najmä preto, že jej bezprostredným západným susedom bola Nemecká spolková republika, na území ktorej boli rozmiestnené ďalšie vojská NATO. Hlavnú bojovú silu ČSLA predstavovalo 16 vševojskových divízií, tri letecké divízie, dve divízie protivzdušnej obrany štátu (ďalej len „PVOŠ“), delostrelecká divízia, raketové a protiletadlové zväzky a útvary. ČSLA prevádzkovala 16 stálych letísk.

Územie ČSSR bolo rozdelené na dva teritoriálne vojenské okruhy – ZVO a VVO. Po intervencii štátmi VZ a rozmiestnení SSKV Sovietskej armády v roku 1968 na území ČSSR a následne po vykonanej rozsiahlej reorganizácii ČSLA v roku 1969, kto-

POZNÁMKY

rá bola spojená so znížením jej počtov, bolo okrem iného ako zastrešujúci orgán nad vševojskovými armádami k 1. septembru vytvorené veliteľstvo ZVO so sídlom v Táboře. ZVO zahŕňoval územie Čiech, Moravy i časť Slovenska a vojnovy bol predurčený na vytvorenie Československého frontu ((ďalej len „ČsF“). Mal v podriadenosti okolo 85 % z celkového počtu pozemného vojska.

Obrázok 10: V osemdesiatych rokoch bolo československé vojenské letectvo vyzbrojené jedným z najmodernejších stíhacích lietadiel MIG-29. Stíhacie lietadlá v etape prípravy na cvičný let

Z pôvodného veliteľstva ZVO bolo vytvorené veliteľstvo 1. armády so sídlom v meste Příbram a z veliteľstva SVO bolo zriadené veliteľstvo 4. armády, ktoré sa súčasne premiestnilo z Táboře do Písku. Zároveň bolo zrušené veliteľstvo Cestného zboru v Olomouci.

Obrázok 11: Poľný výcvik príslušníkov mechanizovaného vojska VVO. V popredí bojové vozidlo pechoty BVP-1 a za ním tank T-55 AM2

VVO s veliteľstvom v Trenčíne mal v podriadenosti zostávajúcich 15 % z celkového počtu pozemného vojska. V prípade vojnového konfliktu, po zmobilizovaní a doplnení na vojnové počty 13. td, 14. td a vytvorení 17. td a 32. msd, predstavoval zálohu velenia ČsF. Zároveň ako orgán teritoriálneho velenia v podriadenosti MNO mal zabezpečiť formovanie a činnosť zväzkov, útvarov, vojenských škôl, skladov, opravárenských a ďalších zariadení, ktoré pôsobili mimo frontových vojsk na území Slovenska.

V druhej polovici 70. rokov bol zrealizovaný prechod vševojskových divízií ČSLA na tzv. jednotypovú organizáciu, ktorá okrem zavádzania novej modernej techniky opäť doniesla aj kopírovanie sovietskych organizačných štruktúr.

Po vzniku VZ neboli organizované spoločné spojenecké cvičenia, ale boli vykonávané dvojstranné cvičenia Sovietskej armády s armádami štátov, na ktorých bola rozmiestnená. Išlo o Nemeckú demokratickú republiku (ďalej len „NDR“), Poľskú ľudovú republiku (ďalej len „PLR“) a Maďarskú ľudovú republiku (ďalej len „MLR“). Spoločné cvičenia sa začali vykonávať začiatkom 60. rokov s vojskami niektorých členských armád nachádzajúcich sa v určitej časti európskeho bojiska.

Obrázok 12: Vojaci na spoločnom cvičení ŠTÍT-82 armád štátov Varšavskej zmluvy v roku 1982

ČSLA sa pravidelne zúčastňovala na cvičeniach, ktoré boli vykonávané na území ČSSR aj mimo neho. Okrem iného sa od roku 1968 do roku 1988 zúčastnila na najvýznamnejších spojeneckých cvičeniach, ktoré boli vykonané na území ČSSR:

- jún 1968, názov ŠUMAVA, zúčastnení – sovietska armáda (ďalej len „SA“), Národná ľudová armáda NDR (ďalej len „NĽA NDR“), Poľská ľudová armáda (ďalej len „PLA“), ČSLA,
- jún – júl 1971, názov NEUTRÓN, zúčastnení – SA, NĽA NDR, ČSLA,

POZNÁMKY

- september 1972, názov ŠTÍT 72, zúčastnení – SA, NĽA NDR, PĽA, Maďarská ľudová armáda (ďalej len „MLA“), ČSĽA,
- marec – apríl 1981, názov SOJUZ 81, zúčastnení – SA, NĽA NDR, PĽA ČSĽA,
- september 1984, názov ŠTÍT 84, zúčastnení – SA, NĽA NDR, PĽA, MLA, Armáda Rumunskej socialistickej republiky, Bulharská ľudová armáda, ČSĽA.

Obrázok 13: Príslušníci ČSĽA na spojeneckom cvičení Varšavskej zmluvy ŠTÍT-72 v roku 1972. Slávnostný nástup vojsk, v popredí čs. delostrelci a v pozadí motostrelci

SPOJENECKÉ CVIČENIA VARŠAVSKEJ ZMLUVY 1968 – 1988

dátum	krýci názov cvičenia	armády, ktoré sa zúčastnili cvičenia	územie cvičenia
jún 1968	ŠUMAVA	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA	ČSSR
marec – apríl 1969	VEŠNÁ (JESEŇ)	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA	ČSSR a NDR
september 1969	ODRA-NISA	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA	PLR
august 1970	BRATSTVO V ZBRANI	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA, MLA, A RSR, BIA	NDR
jún – júl 1971	NEUTRON	SA, NĽA NDR, ČSĽA	ČSSR a NDR
august 1971	OPÁL	SA, MLA, ČSĽA	neuvadené
september 1972	ŠTÍT 72	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA, MLA	ČSSR
september 1976	ŠTÍT 76	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA	PLR
marec 1977	SOJUZ 77	SA, MLA, ČSĽA	MER
máj 1979	ŠTÍT 79	SA, MLA, ČSĽA	MER
september 1980	BRATSTVO V ZBRANI 80	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA, MLA, A RSR	NDR
marec – apríl 1981	SOJUZ 81	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA	NDR, PLR, ČSSR a ZSSR
september – október 1982	ŠTÍT 82	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA, MLA, A RSR, BIA	BER
september 1984	ŠTÍT 84	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA, MLA, A RSR, BIA	ČSSR
január – február 1988	DRUŽBA 88	SA, ČSĽA, BIA	MER
leto 1988	ŠTÍT 88	SA, NĽA NDR, PĽA, ČSĽA	PLR

LEGENDA

BIA	Bulharská ľudová armáda
ČSĽA	Československá ľudová armáda
MLA	Maďarská ľudová armáda
NĽA NDR	Národná ľudová armáda Nemeckej demokratickej republiky
PĽA	Poľská ľudová armáda
A RSR	Armáda Rumunskej socialistickej republiky
SA	Sovietska armáda

Tabuľka 1: Prehľad cvičení VZ na území Československa v rokoch 1968 – 1988

1. 6 Československá armáda v rokoch 1989 – 1992 (ponovembrový vývoj)

POZNÁMKY

Po spoločensko-politických zmenách po 17. novembri 1989 nastali v ČSĽA podstatné zmeny. Na základe zákona č. 74/1990 Zb. zo dňa 14. marca 1990 ¹⁾ bol zmenený názov armády na Československú armádu (ďalej len „ČSA“). Veľkú spoločenskú odozvu obzvlášť u mladej generácie mužského pohlavia malo skrátenie vojenskej základnej služby z 24 mesiacov na 18 a bol prijatý zákon o civilnej službe. V dôsledku uvedených legislatívnych zmien nastal mimoriadny záujem o odchod vojakov z povolania zo služobného pomeru a to tak, že počet vojakov k 1. 10. 1990 klesol na 150 000 osôb. Bol ukončený proces vojenskej spolupráce v rámci VZ, ktorý vyvrcholil podpísaním dohody o stiahnutí sovietskych vojsk z územia Československa do 30. 6. 1991. Dňa 1. júla 1991 zanikla politicko-vojenská organizácia Varšavská zmluva.

Obrázok 14: Genpor. Imrich Andrejčák (prvý zľava) a genpor. Jozef Tuchyňa (v strede) s arcibiskupom Jánom Sokolom (prvý sprava) v Dome armády v Trenčíne (1990)

Odsun sovietskych vojsk a zrušenie Varšavskej zmluvy (február 1990 – 30. 6. 1991)

Odsun SSKV prebiehal v období od februára 1990 do júna 1991. Za uvedené obdobie bolo z územia Československa prostredníctvom transportov odsunutých 11 740 dôstojníkov, 6 800 praporčíkov, 56 280 poddôstojníkov a príslušníkov mužstva, čo celkom predstavovalo 73 000 vojakov a 5 200 občianskych zamestnancov, 39 140 rodinných príslušníkov, 1 300 tankov, 1 600 BVP, 100 obrnených transportérov, 30 odpaľovacích zariadení operačno-taktických a taktických rakiet, 90 raketo-
metov, 530 samohybných diel, 330 ťažkých diel, 250 mínometov, 140 protitankových raketových kompletov, 175 protiletadlových raketových kompletov, 75 protiletadlových delostreleckých kompletov, 105 lietadiel (z toho 77 bojových), 175 vrtuľníkov (z toho 146 bojových), 19 300 kolesových prepravných vozidiel a 1 750

¹⁾ Zákon č. 74/1990 Zb., ktorým sa ustanovuje nové znenie vojenskej prisahy a služobnej prisahy príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti a Zborov nápravnej výchovy, upravuje názov československej armády, upravuje riadnu dovolenku vojakov v základnej službe a ktorým sa mení zákon č. 40/1974 Zb. o Zbore národnej bezpečnosti.

POZNÁMKY

pásových prepravných vozidiel, 110 000 ton munície (z toho 65 000 ton v sklade v Květnej) ²⁾.

Odsunom sovietskych vojsk z územia Čiech, Moravy a Slovenska bolo ukončené 22 ročné dočasné rozmiestnenie intervenčných a okupačných vojsk a uzatvorená jedna z najtemnejších stránok v histórii slovenského a českého národa.

V súlade so Zmluvou o konvenčných ozbrojených silách v Európe, schválenou v Paríži v novembri 1991, boli stanovené maximálne počty príslušníkov armády a ich výzbroj, čím došlo k ich ďalšiemu znižovaniu. Podľa uvedenej dohody mohla mať ČSA od novembra 1995 „len“ 140 000 príslušníkov, 1 435 tankov, 2 050 bojových obrnených vozidiel, 1 150 delostreleckých systémov, 345 bojových lietadiel a 75 bojových vrtulníkov.

Mimoriadny medzinárodný význam mala pre Československú federatívnu republiku (ďalej len „ČSFR“) účasť Československého protichemického práporu vo vojne v Perzskom zálive, v operácii „Púštny štít“ a „Púštna búrka“, od decembra 1990 do júna 1991. Bezprostrednou účasťou 50 Slovákov z celkového počtu 208 vojakov čs. protichemického práporu, ktorému velil Slovák plk. Ján Való, na oslobodzovaní Kuvajtu sa Československo stalo súčasťou veľkej protiirackej koalície, ktorá pozostávala z 28 krajín sveta.

Obrázok 15: Československý protichemický prápor vo vojne v Perzskom zálive 1990 – 1991. Vojaci 4. protichemického odriadu na ukoristenom irackom tanku

Veľký medzinárodný význam malo začlenenie československého pešieho práporu do ochranných síl Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) pre bývalú Juhosláviu (UNPROFOR). Bolo vyjadrením spoluzodpovednosti ČSFR za stabilitu a bezpečnosť v Európe. Na základe rozhodnutia Federálneho zhromaždenia ČSFR z 23. novembra 1991 bol v marci a apríli 1992 na územie bývalej Juhoslávie vyslaný

2) NAĐOVIČ, S.: *Čelom vzad : O dôstojnom odchode po nedôstojnom príchode*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2004.

500-členný československý peší prápor, ktorý bol zložený z dobrovoľníkov (vojakov z povolania a vojakov základnej služby), ktorí sa dočasne stali profesionálmi. Bol začlenený do sektoru JUH misie UNPROFOR, ktorý podliehal francúzskemu veleniu.

Obrázok 16: Vojaci 4. protichemického odriadu na ukoristenom veľkorážnom irackom protiletadlovom kanóne. Vpravo veliteľ pplk. Ján Kurucz

V rámci prvej mierovej misie OSN na európskom kontinente pôsobilo v československom prápore viac ako 110 Slovákov. Prápor sa začiatkom apríla 1992 presunul a začal plniť úlohy na území tzv. Republiky Srbská Krajina, ktoré bolo ohniskom krvavých nepokojov medzi Srbmi a Chorvátmi. Po rozdelení ČSFR prevzali na seba záväzky oba nástupnícke štáty. Slovenská republika a Česká republika pokračovali v mierových operáciách a v pozorovateľských misiách.

Obrázok 17: Príslušníci ženijného práporu Armády SR v UNPROFOR (Juhoslávia), ktorí postavili most cez rieku Petrinječicu v Petrinji od 15. do 28. júla 1993

POZNÁMKY

Politické zmeny v strednej a východnej Európe, ktoré vyústili do likvidácie bipolárneho sveta, viedli k zmene bezpečnostnej situácie v Európe. Jej výsledkom okrem iného bolo, že Československo prijalo v roku 1991 novú stratégiu „obrany zo všetkých strán“. Týmto bol zdôrazňovaný výlučne obranný charakter vojenských opatrení štátu, ako aj to že Československo nemalo žiadneho konkrétneho nepriateľa. Tento záver v praxi znamenal nevyhnutné zníženie doterajšej koncentrácie rozmiestnených vojsk ČSA na západných hraniciach so Spolkovou republikou Nemecko (ďalej len „SRN“) a účelnejšie rozmiestnenie vojsk aj na území VVO. Na prelome rokov 1991 – 1992 došlo k ďalšej reorganizácii ČSA. Bolo zrušené pôvodné „vojenské rozdelenie republiky“ na ZVO a VVO. Dňa 1. 12. 1991 bolo zrušené veliteľstvo 1. armády (Příbram) a veliteľstvo 4. armády (Písek). Dňa 1. januára 1992 boli veliteľstvá ZVO a VVO reorganizované na Vojenské veliteľstvo ZÁPAD (Tábor) a VÝCHOD (Trenčín) a 1. marca 1992 vzniklo nové veliteľstvo STRED (Olomouc). Nové vojenské rozdelenie republiky bolo výsledkom realizácie prijatej obrannej stratégie, ktoré zodpovedalo rovnomernému rozdeleniu vojsk na celom teritóriu Československa.

Taktiež došlo k reorganizácii obidvoch tankových divízií (13. td a 14. td) a 6. ženej brigády (ďalej len „žb“) Sereď.

K 31. 10. 1990 bola 6. žb Sereď reorganizovaná na výcvikové stredisko a k 31. 10. 1992 vznikla v Martine 3. výzbrojná základňa s podriadenými skladmi.

V súlade s prijatou obrannou stratégiou došlo k premiestneniu niektorých útvarov 13. td a 14. td do nových posádkových miest na Slovensku. Redislokované jednotky sa umiestňovali predovšetkým do posádok a priestorov, ktoré opustila Sovietska armáda. Dňa 1. apríla 1991 sa premiestnil 1. motostrelecký prápor (ďalej len „mspr“) 8. motostreleckého pluku (ďalej len „msp“) z Bratislavy do posádky Komárno, do miestnych kasární v Novej pevnosti, ktoré boli do 24. 12. 1990 obsadené 166. gardovým motostreleckým plukom Sovietskej armády. Následne 31. 10. 1991 bol redislokovaný 2. tankový prápor (ďalej len „tpr“) 64. tankového pluku (ďalej len „tp“) Levice a 13. žpr Sereď do posádky Štúrovo. 1. 11. 1992 bola rozkazom ministra obrany ČSFR vytvorená v Rimavskej Sobote 3. brigáda chemickej ochrany (ďalej len „bcho“).

Na územie Slovenska boli do podriadenosti VVO k 31. 10. 1991, resp. k 31. 11. 1991, premiestnené nasledujúce zväzky a útvary: 3. db (reorganizovaná z 332. kdb) z posádky Jičín do posádky Jelšava; 31. protitankový oddiel (ďalej len „pto“) (reorganizovaný z 217. protitankového pluku) z posádky Lešany pri Prahe do posádky Jelšava; 1. prápor opráv automobilovej techniky (reorganizovaný z 1. opravárenského závodu) „proat“ z posádky Plzeň do posádky Nitra.

Dňa 1. mája 1990 došlo k reorganizácii Veliteľstva PVOŠ na Veliteľstvo letectva a PVOŠ (ďalej len „LaPVOŠ“), k 1. 5. bola vytvorená 81. samostatná stíhacia letka Zvolen a podriadená veliteľstvu 2. divízie PVOŠ (ďalej len „dPVOŠ“) a k 31. 10. 1991 bolo vytvorené veliteľstvo 1. dPVOŠ Zvolen. Následne k 31. 12. 1991 bola odovzdaná

81. samostatná stíhacia letka Zvolen 2. dPVOŠ do podriadenosti 1. dPVOŠ Zvolen. Taktiež boli odovzdané k 31. 12. 1991 od 2. dPVOŠ do podriadenosti organizačnej štruktúry 1. dPVOŠ 13. protiletadlový raketový pluk (ďalej len „plrp“) Nitra, 14. plrp Rožňava a 171. plrp Jihlava (v roku 1992 bol premiestnený do Rožňavy).

Obrázok 18: Návšteva delegácie pozemného vojska Chile na čele s generálom C. Tejosom na Vojenskom veliteľstve Východ v júni 1992

V roku 1992 v rádiotechnickom vojsku na území Slovenska došlo k niektorým podstatným zmenám. K 1. marcu sa vytvorilo veliteľstvo 1. rádiotechnickej brigády vo Zvolene. Brigáda bola podriadená veliteľstvu 1. dPVO Zvolen. Taktiež boli reorganizované a podriadené veliteľstvu 1. rádiotechnickej brigády: 64. rádiotechnický prápor Zvolen na 64. skupinu rádiolokačného prieskumu a varovania Zvolen, 65. rádiotechnický prápor Mierovo na 65. skupinu rádiolokačného prieskumu a varovania Mierovo a bola zriadená a podriadená veliteľstvu 1. rádiotechnickej brigády 63. skupina rádiolokačného prieskumu a varovania Košice. Výcvikové stredisko rádiotechnického vojska vo Zvolene sa k 31. 10. 1992 zmenilo na Výcvikové stredisko PVO a bolo premiestnené do Liptovského Mikuláša (po 1. 1. 1993 sa stalo súčasťou Armády SR).

Obrázok 19: Príchod prvej skupiny inšpektorov KBSE na kontrolu likvidovania nadpočetnej techniky do Trenčína v apríli 1992

POZNÁMKY

Významná etapa vo vývoji škôl nastala po novembri 1989. V auguste 1991 boli Vojenské gymnázium Banská Bystrica, Vojenské gymnázium Opava, Vojenské gymnázium Praha, Vojenské gymnázium Moravská Třebová, Vojenské učilište Nitra, Vojenské učilište Nové Mesto nad Váhom, Vojenské učilište Žilina a Vojenské učilište Martin z podriadenosti VVO podriadené námestníkovi ministra obrany pre sociálne a humanitné veci ČSFR.

Obrázok 20: Inšpektori KBSE na leteckej základni Sliac v októbri 1992

Naštartovaný proces reformných zmien v zmenených spoločensko-politických podmienkach, ktorý začal v ČSLA bol však po novembri 1989 zabrzdený vnútro-politickou situáciou. Jej dôsledkom bolo rozhodnutie českej a slovenskej politickej reprezentácie o rozdelení ČSFR k 1. januáru 1993 na samostatnú Českú a Slovenskú republiku. Výsledkom rokovaní bol záver o rozdelení československej federálnej armády a jej hnutelného majetku (technika, výzbroj, munícia, výstroj a materiál a pod.) v pomere 2 : 1. Presuny vojsk a vojenskej techniky sa začali už na konci leta 1992.

2 VZNIK A VÝVOJ ARMÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

(Armáda Slovenskej republiky a Ozbrojené sily Slovenskej republiky od roku 1993 až po súčasnosť)

2.1 Slovenská republika a jej obranyschopnosť

Zásadné spoločensko-politické zmeny v strednej, východnej a južnej Európe, ako aj vo svete, na začiatku 90. rokov 20. storočia, ktoré viedli ku krachu komunistického režimu a k likvidácii bipolárne rozdeleného sveta, výrazne ovplyvnili celkový spoločenský vývoj na Slovensku. Tento proces bol ovplyvnený aj národno-emanipačnými snahami, ktoré postupne gradovali a samotnou zmenou politického systému sa pre slovenský národ, ako aj pre ostatné s ním žijúce národnosti, vytvorila historická šanca konštituovať a riadiť si vlastný štát.

Dňa 1. januára 1993 vznikla zvrchovaná, samostatná a suverénna Slovenská republika (ďalej len „SR“) a od tejto chvíle štátotvorný slovenský národ vzal na seba právo rozhodovať o svojom ďalšom osude, čím prejavil odvahu a schopnosť niesť zodpovednosť za svoju budúcnosť.

Vznik SR sa svojím charakterom a dôsledkami plným právom zaraďuje medzi najvýznamnejšie kapitoly v histórii slovenského národa. Stalo sa tak v súlade s najvlastnejšími túžbami a záujmami občanov SR, v duchu prirodzeného práva slovenského národa na vlastné sebaurčenie s právom na vlastnú štátnosť.

SR vznikla ako moderný, demokratický a právny európsky štát. Jej konštituovanie, ako nového geopolitického aktéra, na medzinárodnej scéne sa stalo procesom veľmi zložitým a komplikovaným, pretože prebiehal na pozadí hlbších mocensko-politických premien strednej a východnej Európy. Priniesol nielen prehodnocovanie mocenských vplyvov zmieneného geografického priestoru, ale aj potrebu radikálnej prestavby existujúceho systému európskej a celosvetovej bezpečnosti. Práve tieto súvislosti dotvárali podmienky vzniku suverénnej SR a súčasne aj podmienky zabezpečovania jej obrany.

Bezpečnosť SR sa z hľadiska prebiehajúcich medzinárodných procesov stala súčasťou širšieho rámca európskej bezpečnosti, závislou od politicko-bezpečnostnej stability v strednej Európe. Jej základným smerom v bezpečnostnej orientácii sa stalo úsilie o získanie členstva v NATO, a to z toho dôvodu, že ho považovala za najefektívnejšiu existujúcu transeurópsku bezpečnostnú organizáciu. Zároveň členstvo SR v nej považovala za možnosť získania adekvátnych bezpečnostných garancií. Toto úsilie bolo dôkazom nášho návratu k hodnotám demokracie, ľudských práv a právneho štátu, obrana ktorých je zmyslom Severoatlantickej aliancie.

2. 2 Vznik a výstavba Armády Slovenskej republiky

So vznikom SR bola na zabezpečenie jej obrany 1. januára 1993 vytvorená Armáda Slovenskej republiky zo zákona Národnej Rady Slovenskej republiky č. 3/1993 Z. z. ako právny subjekt, ktorý predstavoval atribút suverenity a nezávislosti štátu. Z neho vyplývala pre armádu hlavná úloha: *„brániť slobodu, nezávislosť, suverenitu, územnú celistvosť Slovenskej republiky a pomáhať pri odstraňovaní následkov živelných pohrôm a katastrof ohrozujúcich životy alebo majetok vo veľkom rozsahu“*. Armáda plnila aj úlohy v rámci mierových síl OSN, vojenských misií a iných medzinárodných organizácií.

Armádu SR na začiatku jej existencie tvorili vojaci a zamestnanci vojenskej správy zaradení na veliteľstvách vo zväzkoch, útvaroch, školách a zariadeniach, ktoré SR získala rozdelením bývalej ČSA. Samotnému vzniku Armády SR predchádzali intenzívne práce na príprave veliteľských a organizačných štruktúr, na ktorých sa podieľali poverené tímy zložené predovšetkým z tých príslušníkov federálnej armády, ktorí v tej dobe pôsobili na Slovensku. Súčasťou ich práce bola aj príprava a realizácia

POZNÁMKY

rozhodnutí o rozdelení výzbroje, techniky, munície a ostatného materiálu, ktorým disponovala federálna armáda. Do konca roka 1992 boli na územie Slovenska presunuté hlavné bojové jednotky s výzbrojou a technikou, ako aj podstatná časť materiálu a zásob. Zároveň sa začali realizovať opatrenia zamerané na presun vojakov v základnej službe so slovenským občianstvom z útvarov a zariadení dislokovaných v Českej republike.

Veliteľstvo Armády SR bolo sformované ako samostatný prvok velenia a riadenia na základe kapacít bývalého VVO doplnených o prvok velenia vojenského letectva a PVO.

Obrázok 21: Budova Veliteľstva Armády SR v Trenčíne, ktorá sa stala od 1. 9. 1993 do 31. 12. 1999 sídlom Generálneho štábu Armády SR a od januára 2000 Veliteľstvom pozemných síl

Veliteľstvo disponovalo popri samotných bojových súčastiach rozsiahlou štruktúrou zväzkov, základní, útvarov a zariadení bojovej podpory a bojového zabezpečenia. Do štruktúry armády boli organicky začlenené aj vojenské spravodajstvo, polícia, školstvo (Vojenská akadémia v Liptovskom Mikuláši, Vojenská vysoká letecká škola v Košiciach, šesť stredných vojenských škôl), zdravotnícke a ďalšie zariadenia.

Armáda SR bola zložená z jednotlivých druhov vojsk:

- Pozemné vojsko tvorili dve divízie (14. md s veliteľstvom v Prešove, 13. td s veliteľstvom v Topoľčanoch) zložené z mechanizovaných, tankových, delostreleckých plukov a ďalších jednotiek bojovej podpory a bojového zabezpečenia, ako aj tylové útvary a zariadenia.
- Letectvo a PVO bolo zložené zo štyroch leteckých základní vojenského letectva (Sliač, Prešov, Piešťany a Kuchyňa) a divízie PVO s veliteľstvom vo Zvolene. V zložení divízie bola jedna protiletadlová raketová brigáda (Pezinok),

štyri protiletadlové raketové pluky (Pezinok, Nitra, Rožňava), letka stíhacích lietadiel (Sliach), skupina rádiolokačného prieskumu a ďalšie jednotky bojovej podpory a bojového zabezpečenia.

- Vojenská polícia, vojenské spravodajstvo, vojenská správa a vojenské zariadenia.

Početný stav armády bol 53 000 vojakov, 995 tankov, 1 370 BVP a OT, 1 053 delostreleckých systémov, 146 bojových lietadiel a 19 bojových vrtuľníkov. Na podporu armády a plnenia úloh obrany štátu boli vytvorené veliteľstvá železničného vojska a civilnej obrany s podriadenými útvarmi a zariadeniami doplňovanými vojakmi z povolania a vojakmi v základnej službe. Dôležitý prvok obranných plánov tvorila mobilizácia schopná sformovať v prípade potreby armádu s kapacitou niekoľkonásobne prevyšujúcou jej mierové počty.

Obrázok 22: Obrnený transportér pri prekonávaní ťažko prístupného terénu

Obrázok 23: Výcvik ženistov-pontonistov na vode. VVP Lešť

POZNÁMKY

Vytvorením Generálneho štábu Armády SR 1. septembra 1994 a operačných stupňov velenia pre pozemné vojsko, letectvo a PVO, ako aj transformáciou mechanizovaných, tankových, delostreleckých a protiletadlových plukov na brigády, sa vytvorila pružnejšia organizačná štruktúra Armády SR. Takéto zloženie Armády SR, dislokácia jej prvkov, ako aj celková situácia v oblasti obrany zodpovedali hodnoteniu stavu, ako aj predpokladanému vývoju v Európe a postaveniu SR na začiatku 90. rokov.

Po vzniku SR sa na základe analýzy ďalšieho možného vývoja v oblasti bezpečnosti ukázalo, že sa budú zvyšovať požiadavky na obranyschopnosť SR a Armádu SR. Z tohto dôvodu sa pristúpilo k transformácii obrany SR a Armády SR. *Obranná doktrína SR*, schválená Národnou radou SR dňa 30. júna 1994, stanovila Armáde SR „... pripravovať sa na odvrátenie hrozieb suverénneho štátu na vlastnom území“. Vzhľadom na obmedzené zdroje a limitovaný obranný potenciál SR doktrína zároveň upozorňovala, že z hľadiska dlhodobého výhľadu môže SR požadované záruky a účinnú obranu zabezpečiť iba začlenením sa do takého spoločenstva štátov s kolektívnou obranou, aké v tom období predstavovalo NATO.

V súlade s týmto bola v roku 1994 vypracovaná a schválená *Koncepcia výstavby Armády SR do roku 2000*. Koncepcia v koncentrovanej podobe vyjadrovala prevládajúce názory na transformáciu armády, ciele a úlohy, na ktoré sa mal proces ďalších zmien a rozvoja armády zamerať.

Koncepcia výstavby Armády SR do roku 2000 stanovila ciele a úlohy transformácie. Jej hlavným cieľom bolo *vybudovať relatívne malú, modernú, kvalitne vyzbrojenú a vycvičenú armádu so zodpovedajúcou logistikou, schopnú po doplnení zálohami zabezpečiť obranu Slovenskej republiky*. Splnenie tohto cieľa malo podporiť približovanie sa k členom NATO a Európskym spoločenstvám, rozvoj interoperability s ich ozbrojenými silami. Na realizáciu cieľov transformácie boli stanovené tri etapy:

- 1. etapa 1994 – 1995,
- 2. etapa 1996 – 1997,
- 3. etapa 1998 – 2000.

Úlohy 1. etapy boli splnené. Veliteľstvo Armády SR sa zreorganizovalo na Generálny štáb Armády SR. Tiež sa uskutočnila prestavba mechanizovaných, tankových, delostreleckých plukov a ostatných útvarov bojovej podpory a zabezpečenia na brigády a útvary zborového kompletu.

Jediná jednotka pozemných síl, ktorá bola od svojho vzniku predurčená aj na pôsobenie mimo územia štátu bol novovytvorený prápor rýchleho nasadenia. Prostredníctvom procesu rozvoja interoperability a plnenia záväzkov Partnerstva za mier sa postupne prápor dostal na úroveň, ktorá umožňovala jednorazové nasadenie do operácií na podporu mieru.

Namiesto plánovaných mobilizačne rozvinovaných peších, motorizovaných a výcvikových divízií boli po úpravách koncepcie sformované sily domobrany zložené zo šiestich brigád a rôť.

V zbore letectva a PVO bolo letectvo sústredené v štyroch leteckých základniach, protiletadlové raketové vojsko v troch brigádach a jednotky rádiotechnického vojska v samostatnej základni. Veliteľstvo zboru LaPVO disponovalo kompletom jednotiek bojovej podpory a bojového zabezpečenia v štruktúre, ktorá obmedzovala použitie letectva mimo územia štátu.

V hodnotení výsledkov 1. etapy transformácie prevládali pozitívne stanoviská, medzi ktoré možno zaradiť aj medzinárodné ohlasy na včasné splnenie záväzkov prijatých k implementácii *Zmluvy o KOS*, na zapojenie sa SR do programu *Partnerstvo za mier* a aktívnu účasť na riešení krízovej situácie na Balkáne, kde dlhodobo od mája 1993 pôsobil v rámci mnohonárodných síl UNPROFOR a neskôr vo východnom Slavónsku žienijný prápor Armády SR.

Cieľom druhej etapy transformácie bolo stabilizovať situáciu po uskutočnených organizačných zmenách a presunúť pozornosť na výcvik, bojovú prípravu a postupnú realizáciu programov prezbrojovania a modernizácie armády. Na podporu 2. a 3. etapy bol vypracovaný *Dlhodobý plán rozvoja Armády SR do roku 2000*.

V júli 1997 SR nebola pozvaná na rokovania o pristúpení k Washingtonskej zmluve a navyše v záverečnej deklarácii samitu v Madride predstavitelia NATO nomenovali SR ani v skupine štátov, ktoré mali nádej stať sa v blízkej budúcnosti členom NATO v rámci ďalšieho kola rozširovania. Na konci roka 1997 prevládol v armáde názor, že ciele 2. etapy sa nespĺnili.

Obrázok 24: Letectvo Vzdušných síl je v súčasnosti vyzbrojené modernými stíhacími lietadlami MiG-29

POZNÁMKY

Nesplnenie hlavných zámerov transformácie spolu s vplyvom pôsobenia ďalších aj politických faktorov spôsobilo, že sa v hodnoteniach dosahovaných výsledkov začali preceňovať prínosy redukcie a reštrukturalizácie armády. Podporovali argumentáciu o prebiehajúcich zmenách bez toho, aby Armáda SR vstúpila do plánovanej etapy modernizácie. Jedným z dôsledkov bolo nepochopenie hlbších súvislostí profesionalizácie ozbrojených síl, ktorá sa presadila ako určujúci trend od polovice 90. rokov v mnohých vyspelých štátoch.

Po zmenách vo vedení rezortu bolo v roku 1998 hlavným zámerom pripravovaného konceptu reformy armády vrátiť Slovensko po neúspechoch na medzinárodnej scéne k integračným aktivitám. V roku 1999 vláda SR schválila *Koncepciu reformy rezortu obrany do roku 2002, s výhľadom do r. 2010*, ktorá naštartovala nevyhnutné procesy zmien v oblasti obrany a armády tak, aby ich výsledky podporili prípravu na členstvo v NATO.

Dňa 1. januára 2000 sa Ministerstvo obrany SR (vojensko-politická časť) a Generálny štáb Armády SR (vojensko-odborná časť) zlúčili do integrovaného ministerstva obrany v posádke Bratislava. V roku 2000 pokračovali v nadväznosti na predchádzajúce zmeny na ministerstve obrany a generálnom štábe zmeny v štruktúrach pozemných a vzdušných síl. Ozbrojené sily sa rozdelili podľa operačného predurčenia na reakčné sily a hlavné obranné sily. Pozemné sily boli členené do dvoch mechanizovaných brigád, delostreleckej brigády a práporu okamžitej reakcie, do prvkov bojovej podpory, bojového zabezpečenia a výcvikových základní. Jadro bojového potenciálu pozemných síl tvorili mechanizované brigády (vyzbrojené BVP1, BVP2, tankami T72 a T55) a delostrelecká brigáda so samohybnými a ťahanými delostreleckými systémami. V zložení vzdušných síl zostali 4 letecké základne. Protiletadlové raketové vojsko bolo sústredené do troch protiletadlových raketových brigád a do zostavy vzdušných síl patrili aj ďalšie jednotky bojovej podpory a bojového zabezpečenia veliteľstva vzdušných síl.

Obrázok 25: Prápor okamžitej reakcie, jeden z prvých útvarov ozbrojených síl, ktorý bol zložený z profesionálnych vojakov. Nástup práporu so štátnou vlajkou a bojovou zástavou

2. 3 Reforma Ozbrojených síl Slovenskej republiky

POZNÁMKY

V roku 2001 bola prijatá *Bezpečnostná stratégia SR, Obranná stratégia SR, Vojenská stratégia SR* a súbor nových zákonov. Toto spolu s *Koncepciou reformy Ozbrojených síl SR – Model 2010* vytvorilo ucelenú platformu na uskutočnenie komplexnej reformy ozbrojených síl, ktorá prebiehala podľa Dlhodobého plánu štruktúry a rozvoja Ozbrojených síl SR s využitím systému obranného plánovania.

Štruktúra ozbrojených síl v cieľovej konfigurácii Modelu 2010 zahrňovala okrem generálneho štábu s podpornými organizačnými prvkami aj tri veliteľstvá. Základ pozemných síl v ňom tvorila jedna ľahká a jedna mechanizovaná brigáda, jeden zmiešaný delostrelecký pluk a jednotky bojového zabezpečenia a bojovej podpory. Vo výzbroji sa rátalo s 52 tankami, 164 BVP a 96 delostreleckými systémami. Vzdušné sily boli v modeli zastúpené centrom riadenia vzdušných operácií, základňou taktického letectva s bojovým krídlom a dopravnou letkou, vrtuľníkovou základňou s jedným vrtuľníkovým krídlom, jednou protiletadlovou raketovou brigádou, práporom rádiolokačného prieskumu a ďalšími jednotkami bojovej podpory a bojového zabezpečenia. Do pôsobnosti veliteľstva výcviku a podpory boli zaradené veliteľstvá, jednotky a základne zabezpečujúce výcvik profesionálnych poddôstojníkov, podpora velenia a logistická podpora veliteľom na strategickom a operačnom stupni. Celkový počet osôb v ozbrojených silách nemal prekročiť hranicu 24 500 osôb.

Na základe nového bezpečnostného prostredia po vstupe SR do NATO a Európskej únie a snahy o plnenie medzinárodných záväzkov, najmä však Cieľov síl NATO 2004, bolo rozhodnuté aktualizovať Bezpečnostnú stratégiu a vypracovať novú Obrannú stratégiu tak, aby mohla byť zrušená Vojenská stratégia SR. Súčasne sa zaktualizoval aj Dlhodobý plán štruktúry a rozvoja Ozbrojených síl SR tak, aby zahŕňal výhľad do roku 2015. Nastalo oživenie výcviku a postupne sa začalo s modernizáciou ozbrojených síl. Z hľadiska realizácie plánovaných úloh reformy sa splnili úlohy v oblasti základných reorganizačných zmien štruktúr, ako aj v oblasti transformácie personálu. Koncom roka 2005 odišli zo zväzkov, útvarov a zariadení poslední vojaci povinnej služby, a tak sa Ozbrojené sily SR stali k 1. januáru 2006 plne profesionálnymi.

Obrázok 26: Brusel. Centrála NATO. 2. apríla 2004 bola vztýčená vlajka SR symbolizujúca naše členstvo v aliancii

POZNÁMKY

Obrázok 27: Dňa 29. 3. 2004 na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave sa konali oslavy vstupu SR do NATO. Vojaci pri nesení štátnej vlajky SR na jej slávnostné vztýčenie

Ozbrojené sily Slovenskej republiky prešli zložitým transformačným a reformným procesom, ktorý bol ovplyvnený vnútropolitickým vývojom, zmeneným medzinárodným vojensko-politickým prostredím, ekonomickými možnosťami štátu, ako aj snahou o začlenenie SR do západoeurópskych a atlantických vojenských a politických štruktúr.

Hlavnou úlohou ozbrojených síl bolo garantovať obranu SR a bezpečnosť štátu pred vonkajším ozbrojeným napadnutím cudzou mocou, ako aj plniť záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná. Popritom sa podieľať na zachovávaní verejného poriadku, zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc SR, na plnení úloh v čase výnimočného alebo núdzového stavu a pri odstraňovaní jeho následkov a na plnení úloh v zahraničí pri humanitárnej pomoci, vojenských a mierových pozorovateľských misiách medzinárodných organizácií alebo v rámci vojenských cvičení.

Ozbrojené sily SR sa skladajú z troch základných zložiek, ktoré tvoria: pozemné sily, vzdušné sily a sily výcviku a podpory. Dňa 1. júla 2006 bolo zriadené veliteľstvo vojenského zdravotníctva so sídlom v Ružomberku, ako pevný riadiaci prvok a štvrtá zložka Ozbrojených síl SR. Okrem týchto zložiek sa na plnení úloh ozbrojených síl podieľali aj vojenské školy, vojenské súdy, vojenské prokuratúry, vojenské spravodajstvo, vyššie vojenské správy, územné vojenské správy a ďalšie organizácie zriadené ministerstvom obrany.

Od 1. júla 2009 Ozbrojené sily SR prešli ďalšou zmenou. Vykonaná reorganizácia operačných veliteľstiev a ostatných podriadených útvarov bola krokom, ktorý nasledoval po reorganizačných zmenách Generálneho štábu OS SR trvajúcich jeden mesiac. Hlavným cieľom vykonaných zmien bolo vytvoriť profesionálne a ekonomicky dostupné ozbrojené sily, vytvoriť podmienky na efektívnejšiu funkčnosť

celého systému, ktorý by vyvažoval pomer s úlohami, zdrojmi a štruktúrami. Zmeny na generálnom štábe a jednotlivých operačných veliteľstvách boli realizované v rozsahu, aby sa dosiahli optimálne štruktúry a súbežne aj vnútorné procesy a činnosť jednotlivých veliteľských štruktúr.

Pozemné sily (ďalej len „PS“) vznikli transformáciou pozemného vojska. Patria medzi základné zložky Ozbrojených síl SR a sú ich hlavou súčasťou. Sú zložené, vybavené a rozmiestnené tak, aby boli pripravené na vedenie aktívnej činnosti v samostatných pozemných operáciách, ale najmä v spoločných vojenských operáciách so vzdušnými silami a na účasť v mnohonárodných vojenských, humanitárnych a mierových operáciách.

Obrázok 28: Cvičenie pozemných síl. Presun jednotky v kolóne vo VVP Lešť (1994)

Obrázok 29: Výcvik pozemných síl v preprave tylových jednotiek cez vodnú prekážku

PS prechádzali štruktúrnymi zmenami. Od ich členenia na sily okamžitej reakcie, sily rýchlej reakcie a hlavné obranné sily k existujúcej štruktúre pozemných

POZNÁMKY

síl – sily vysokej pripravenosti a sily s nižšou pripravenosťou. Proces realizácie štruktúrnych zmien po zrušení 1. a 2. armádneho zboru k 31. 3. 2000, ktorý naďalej prebiehal v pozemných silách, dosahoval postupne nasledujúce organizačné štruktúry: veliteľstvo PS, veliteľstvo domobrany, 2. mechanizovaná brigáda, 5. pluk špeciálneho určenia (od 1. 10. 2005 do 1. 9. 2007 v podriadenosti PS), prápor okamžitej reakcie, delostrelecká brigáda, výcvikové základne, prevádzkové a zabezpečovacie útvary a zväzky. V priebehu rokov 2005 a 2006 bola vykonaná rozsiahla reorganizácia vojenských zväzkov a útvarov pozemných síl. Štruktúra, ktorú dosiahli koncom roka 2006 predstavovala dve brigády ((1. mechanizovanú brigádu Topolčany (do 30. septembra 2006 ľahká brigáda Topolčany) a 2. mechanizovanú brigádu Prešov (do 30. septembra 2006 mb Prešov)), prápor RCHBO PS, spojovací prápor PS, ženijný prápor PS a prápor podpory velenia PS.

Organizačná štruktúra mechanizovaných brigád:

- 1. mb Topolčany – 3. mpr (prápor okamžitej reakcie od 1. 10. 2006 premenovaný na 11. mpr), rmo, prápor logistickej podpory a ďalšie podporné a zabezpečovacie jednotky,
- 2. mb Prešov – 2. mpr, 1. tpr, zmiešaný samohybný delostrelecký oddiel, prápor logistickej podpory a ďalšie podporné a zabezpečovacie jednotky.

Od 1. júla 2009 prešiel do priamej podriadenosti veliteľstva PS raketometný oddiel Rožňava, ktorý bol doposiaľ v organizačnej štruktúre 1. mb Topolčany. Ďalšou výraznou zmenou bolo ukončenie činnosti tankového práporu v Trebišove k 1. júlu 2009. Časť jeho jednotiek pôsobí pod 21. mechanizovaným práporom, ktorý bol premenovaný na 21. zmiešaný mechanizovaný prápor Trebišov.

Obrázok 30: 11. mechanizovaný prápor Martin pri výcviku vo VVP Lešť v júni 2007

Vzdušné sily (ďalej len „VzS“) patria medzi základné zložky Ozbromených síl SR a ich veliteľstvo ako orgán velenia a riadenia vzniklo 1. januára 2000 na báze 3. zboru Letectva a PVO. VzS sú určené na obranu zvrchovanosti SR a dôležitých politických

a hospodárskych centier, regiónov, ako aj na ochranu vojsk pred údermi vzdušného protivníka a na priamu podporu boja pozemných síl. Podieľajú na mierových a humanitárnych operáciách, na eliminácii vojenských a nevojenských ohrození a na podpore operačnej a taktickej mobilnosti. Letectvo a PVO aj v mieri plnia prostredníctvom vyčlenených síl a prostriedkov úlohy blízke bojovému použitiu v pohotovostnom systéme s pôsobnosťou na celé územie SR.

Obrázok 31: Protiletadlový systém 2K12M KUB krátkého dosahu v palebnom postavení, ktorý je predurčený na ničenie manévrujúcich vzdušných cieľov

Hlavným miestom velenia veliteľa vzdušných síl je *Centrum riadenia vzdušných operácií* (ďalej len „CRVZO“), ktoré svojou činnosťou zaisťuje nedotknuteľnosť vzdušného priestoru. Je vyzbrojené systémom LETVIS (letecký vizuálny informačný systém), ktorý vytvára jednotný obraz o vzdušnej situácii v reálnom čase a systémom ASOC (Air Support Operations Centre), ktorý je budovaný ako nadnárodný systém a spolupracuje so systémami v krajinách NATO.

Veliteľstvo VzS a CRVZO sú dislokované vo Zvolene. K 1. 7. 2009 veliteľstvo VzS, ktoré sledovalo novú štruktúru Generálneho štábu Ozbrojených síl SR prešlo reorganizačnými zmenami. K 31. 10. 2001 patrili medzi hlavné zložky vzdušných síl CRVZO Zvolen, 3. letecká základňa (ďalej len „LZ“), 2. protiletadlová brigáda (ďalej len „plrb“), spojovací prápor, prápor rádiolokačného prieskumu a prápor podpory velenia. V rokoch 2005 až 2006 nastali organizačné zmeny k 31. 12. 2005 – v plrb Nitra s protiletadlovými raketovými skupinami v Nitre, Pezinku a Rožňave, 1. 4. 2006 samostatná dopravná letka Kuchyňa sa transformovala na dopravné letecké krídlo a transformáciou CRVZO, práporu rádiolokačného prieskumu, spojovacieho práporu a práporu podpory velenia vznikla brigáda velenia, riadenia a prieskumu Zvolen. Na základe uvedených zmien hlavné zložky vzdušných síl tvorili: LZ Sliač, LZ Prešov, dopravné krídlo Kuchyňa, brigáda velenia, riadenia a prieskumu Zvolen a plrb Nitra s protiletadlovými raketovými skupinami v Nitre, Pezinku a Rožňave.

POZNÁMKY

Súbežne so zmenami v štruktúre veliteľstva VzS boli k 1. 7. 2009 reorganizované ich zväzky a základne. LZ Sliač bola reorganizovaná na Zmiešané krídlo Sliač, LZ Prešov na Vrtuľníkové krídlo Prešov a Dopravné letecké krídlo Kuchyňa na Dopravné krídlo Kuchyňa. V plrb Nitra boli navýšené počty v dôsledku prepodriadenia dvoch protiletadlových batérií IGLA z podriadenosti veliteľstva PS do podriadenosti VzS.

Výzbroj VzS pozostáva zo stíhacích lietadiel MiG-29 Fulcrum, bojových vrtuľníkov Mi-24, dopravných lietadiel a vrtuľníkov, ako aj vrtuľníkov špeciálneho určenia (L-410 Turbolet, An-24 Coke, An-26 Curl a vrtuľníkov Mi-17, Mi-8, Mi-2). Vo výzbroji sú aj cvičné lietadlá L-39 Albatros a L-29 Delfín. Vo výzbroji PVO boli protiletadlové komplexy typu S-300 PMU.

Sily výcviku a podpory (ďalej len „SVaP“) boli zriadené zákonom č. 321/2002 Z. z. o Ozbrojených silách SR 1. júla 2002 a sú jednou z ich základných zložiek. Zabezpečujú základný a odborný výcvik profesionálnych poddôstojníkov a mužstva, prípravu pozorovateľov a jednotiek vysielaných do vojenských misií, ako aj logistickú podporu v rámci ozbrojených síl. Starajú sa o prevádzku komunikačných, informačných a bezpečnostných systémov, realizujú opatrenia na zaistenie ich bezpečnosti. Za mimoriadnych opatrení majú za úlohu zmobilizovať vytvárané prvky v rámci OS SR a realizovať opatrenia na zaistenie ich bezpečnosti a tiež zabezpečujú činnosť Ministerstva obrany SR, generálneho štábu a posádky Bratislava.

Obrázok 32: Odbornú prípravu profesionálov pre Ozbrojené sily SR vykonávajú základné a odborné výcvikové školy síl výcviku a podpory. Na obrázku príslušníci Odbornej výcvikovej školy letectva pri sledovaní výkladu učiteľa

Veliteľstvo je dislokované v Trenčíne. V rozsahu svojej pôsobnosti velí SVaP v čase mieru a vojny, počas krízového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. SVaP od svojho vzniku v roku 2002 do roku 2008 prešli rôznymi organizačnými zmenami a veliteľstvo k 1. 7. 2009 kompletne reorganizovalo štruktúry velenia, keď zo šiestich štábov boli reálne vytvorené tri odbory. Výrazné reorganizačné zmeny

boli vykonané v štruktúre samotných SVaP, kde bolo zrušené veliteľstvo logistiky a spojovacie veliteľstvo v Trenčíne, reorganizované veliteľstvo výcviku na prápor výcviku. Prápor bol organizačne vytvorený na rotnej štruktúre z rot základného výcviku, rot bojového výcviku, rot bojového zabezpečenia a bojovej podpory a rot podpory velenia. Zároveň riadil Stredisko výcviku odborností letectva, protivzdušnej obrany, komunikačných a informačných systémov a elektronického prieskumu, Odbornú výcvikovú školu na Mokradi. Taktiež bola vykonaná zmena organizačnej štruktúry vo veliteľstve posádky Bratislava. Boli prehodnotené a optimalizované štruktúry veliteľstva posádky a jeho podriadených útvarov. Tak bola zrušená vojenská hudba Trenčín.

Dňom 1. júla 2009 nastala aj zmena podriadenosti Centra výnimočnosti zo štruktúry SVaP pod Generálny štáb OS SR. Po zrušení veliteľstva logistiky v Trenčíne prešlo deväť logistických základní a útvarov do priamej podriadenosti veliteľstva SVaP, ktoré odborne riadi odbor pre podporu operácií.

Zrušenie spojovacieho veliteľstva vyvolalo zmenu podriadenosti základne mobilných komunikačných a informačných systémov Ružomberok priamo pod veliteľstvo SVaP a reorganizáciu strediska riadenia a prevádzky komunikačných a informačných systémov na základňu stacionárnych komunikačných a informačných systémov Trenčín podriadenú priamo veliteľstvu síl.

Vojenské zdravotníctvo bolo zložkou Ozbrojených síl SR. Zrušením Úradu vojenského zdravotníctva MO SR a na zefektívnenie pôsobenia vojenského zdravotníckeho personálu v štruktúre Ozbrojených síl SR bolo 1. júla 2006 zriadené veliteľstvo vojenského zdravotníctva ako zložka Ozbrojených síl SR.

Obrázok 33: Vojaci základnej služby vykonávali vojenskú službu do 31. 12. 2005 a od 1. 1. 2006 sa Ozbrojené sily SR stali plne profesionálnymi. Na obrázku vojaci základnej služby pri skladaní slávnostnej vojenskej prísahy

POZNÁMKY

Dňa 31. 5. 2009 bolo zrušené veliteľstvo vojenského zdravotníctva a bol zriadený Úrad hlavného lekára OS SR. Úrad je dislokovaný v priestoroch Ústrednej vojenskej nemocnice v Ružomberku a v Liptovskom Mikuláši. Zabezpečuje velenie, riadenie a je najvyšším koncepčným orgánom vojenského zdravotníctva v rezorte obrany v čase mieru, vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Úrad okrem uvedených kompetencií odborne riadi, organizuje a koordinuje systémy vojenského zdravotníctva v útvaroch a zariadeniach ozbrojených síl s rozsiahlymi väzbami na najvyššej celoštátnej a medzinárodnej úrovni.

V rámci procesu transformácie a realizácie reforiem Armády SR boli vybudované Ozbrojené sily SR, ktoré sú porovnateľné s armádami členských štátov NATO. Zároveň svojou štruktúrou, výzbrojou, technikou a počtami osôb zodpovedajú reálnym možnostiam SR. Sú to ozbrojené sily plne profesionálne, moderné, pripravené reagovať na hrozby rýchlo, presne a flexibilne, s možnosťou nasadenia do mnohonárodných a expedičných operácií.

3 ZÁVER

Obranná politika SR sa koncom 90. rokov realizovala v neustále sa meniacom prostredí. Nové bezpečnostné riziká, akými boli a sú medzinárodný terorizmus, sabotáže, proliferácia zbraní hromadného ničenia a sofistikovaných zbraňových systémov, nelegálna migrácia, šírenie drog, medzinárodný organizovaný zločin, ale aj zraniteľnosť informačných systémov, ohrozujú bezpečnosť štátov a koalícií. SR sa po teroristických útokoch na USA 11. 9. 2001 jednoznačne prihlásila k záverom vyhlásenia predstaviteľov EÚ zo 14. 9. 2001 o podpore silnej, trvalej a globálnej akcie proti terorizmu, ako aj k *Akčnému plánu boja proti terorizmu EÚ*.

Príslušníci Ozbrojených síl SR sa od roku 1993 aktívne zúčastňujú na riešení krízového stavu na Balkáne. V súvislosti so zmenou bezpečnostnej politiky NATO a v súlade s bezpečnostnou politikou SR sa od roku 2002 zúčastňujú na realizácii cieľov kampane „Trvalá sloboda“ v Afganistane a do roku 2008 sa zúčastňovali kampane „Iracká sloboda“ v Iraku v rámci protiteroristických operácií.

Príslušníci Ozbrojených síl SR v medzinárodných misiách významne prispievali a prispievajú k stabilizácii viacerých regionálnych konfliktov a kríz. Operujúc v rôznych kútoch sveta sú poslami mieru a stability pre miestne obyvateľstvo, ale i významnými reprezentantmi svojej vlasti, slúžiacimi v záujme jej bezpečnosti a ďalšieho rozvoja.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV A ĎALŠIA ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

BYSTRICKÝ, J. – ČAPLOVIČ, M. – PURDEK, I. – ŠTAIGL, J.: *Ozbrojené sily Slovenskej republiky: História a súčasnosť 90 rokov: 1918 – 2008*. Druhé doplnené vydanie. Bratislava: Magnet Press Slovakia, 2008, s. 106-230. ISBN 978-80-89169-12-2.

KRUPIČKA, J.: *Československá vojenská správa v letech 1945 – 1948*. Praha, 1992.

MINAŘÍK, P.: *Československá armáda v letech 1945 – 1969 (Organizace a dislokace velitelských orgánů pozemního vojska)*. In: *Vojenské rozhledy*, roč. 3, 1994, č. 9, s. 141 – 149.

NAĐOVIČ, S.: *Čelom vzad : O dôstojnom odchode po nedôstojnom príchode*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2004. 195 s. ISBN 80-88842-74-3.

PURDEK, I. a kol. : *V službách vlasti, demokracie a mieru : 15. rokov Ozbrojených síl Slovenskej republiky 1993 – 2008*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. 302 s. ISBN 978-80-89169-14-6.

RENNER, H. – SAMSON, I.: *Dejiny Československa po roku 1945*. Bratislava : Slovak academic Press, 1993, s. 7-16, s. 90-96. ISBN 80-85665-16-6.

SEGEŠ V. a kol.: *Slovensko - Vojenská kronika*. Bratislava : Perfekt, 2007, s. 136-168. ISBN 978-80-8046-381-6.

STANĚK, T. – ARBURG, A. von: *Československá armáda vytváří „hotové skutečnosti“, vláda je před cizinou legitimizuje*. In: *Soudobé dějiny*, roč. 13, 2006, č. 1-2, s. 13-49. ISSN 1210-7050.

ŠTAIGL, J. – ŠTEFANSKÝ M.: *Vojenské dejiny Slovenska : VI. zväzok (1945 – 1968)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, [2007]. 351 s. ISBN 978-80-89169-10-8.

Vojenské dějiny Československa : V. díl (1945 – 1955). Praha : Naše vojsko, 1989. 591 s. ISBN 80-206-0056-6.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Charakteristika základných východísk a cieľov budovania novej povojnovej československej armády.
2. Charakteristika programu prvej povojnovej vlády ČSR, ktorý sa týkal výstavby československej armády.
3. Stručná charakteristika základných smerov týkajúcich sa výstavy ČSLA v 50. rokoch (po februárovom prevrate 1948 došlo k zásadným zmenám vo výstavbe československej armády). Etapy, ktorými v rámci reorganizácie prechádzali operačné veliteľstvá a organizačné členenie ČSLA.
4. Charakteristika obdobia po intervencii štátov Varšavskej zmluvy. Zmluva, na základe ktorej došlo k rozmiestneniu sovietskych vojsk v ČSSR.
5. Úloha ČSLA v rámci Varšavskej zmluvy. Východný vojenský okruh a jeho úloha v rámci plnenia mierových úloh.

POZNÁMKY

6. Charakteristika zmien prijatých v ČSLA po 17. novembri 1989. Podstata stratégie prijatej v roku 1991 „Obrana zo všetkých strán“ a opatrenia vykonané v ČSA.
7. Vznik Armády SR, podstata Koncepcie výstavby Armády SR do roku 2000. Stanovené ciele a úlohy transformácie (1994 – 2000).
8. Vznik Ozbrojených síl SR, úloha reformného procesu. Charakteristika základných zložiek Ozbrojených síl SR, etapy reorganizácie v období rokov 2002 – 2009.
9. Úlohy medzinárodného krízového manažmentu Ozbrojených síl SR.